

Zachowania zdrowotne związane ze spożyciem alkoholu i wiedza młodzieży gimnazjalnej na temat skutków nadużywania alkoholu

Dorota Żołnierczuk-Kieliszek, Teresa Bernadetta Kulik, Renata Sidor, Mariola Janiszewska, Agata Stefanowicz, Anna Pacian, Jolanta Pacian

Katedra Zdrowia Publicznego, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

Żołnierczuk-Kieliszek D, Kulik TB, Sidor R, Janiszewska M, Stefanowicz A, Pacian A, Pacian J. Zachowania zdrowotne związane ze spożyciem alkoholu i wiedza młodzieży gimnazjalnej na temat skutków nadużywania alkoholu. Med Og Nauk Zdr. 2013; 19(2): 162–167.

Streszczenie

Wprowadzenie i cel pracy: Celem pracy była ocena zachowań zdrowotnych związanych ze spożyciem alkoholu i poziomu wiedzy młodzieży gimnazjalnej w województwie lubelskim na temat skutków nadużywania alkoholu.

Materiał i metoda: Badaniem objęto 135 uczniów klas trzecich gimnazjów w Lublinie, Lubartowie i Woli Sernickiej (województwo lubelskie). W pracy wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, technikę ankiety audytoryjnej. Narzędzie badawcze stanowił autorski kwestionariusz ankiety oraz standardowy test Cage. Badanie zrealizowano w grudniu 2008 roku.

Wyniki: Ponad 80% uczniów przyznało się do spożywania alkoholu kiedykolwiek w życiu. Średni wiek inicjacji alkoholowej w badanej grupie osób, które miały już kontakt z alkoholem, wynosił $12,96 \pm 1,73$ lat. Inicjacja alkoholowa u dziewcząt miała miejsce zamiennie później niż u chłopców. 42,2% badanej młodzieży spożywało alkohol kilka razy w roku. Do picia alkoholu kilka razy w miesiącu przyznało się niemal 25% ankietowanych. Chłopcy spożywali alkohol istotnie częściej niż dziewczęta. Najpopularniejszymi trunkami wśród młodzieży było piwo i wino. Zdaniem 27,4% uczniów alkohol był łatwo dostępny. Najczęściej wymienianym przez młodzież motywem spożycia alkoholu było picie z okazji imienin, urodzin, następnie chęć uzyskania poprawy samopoczucia poprzez wypicie alkoholu, a w dalszej kolejności chęć pokonania lęku oraz presja ze strony rówieśników. Informacje na temat skutków nadużywania alkoholu uczniowie najczęściej pozyskiwali z Internetu. Wiedzę młodzieży szkolnej na temat konsekwencji nadużywania alkoholu można ocenić jako niską. Dziewczęta prezentowały nieco wyższy poziom wiedzy niż chłopcy. Na podstawie wyników testu Cage w badanej grupie uczniów stwierdzono, że 22,2% badanych wykazywało znaczne prawdopodobieństwo uzależnienia od alkoholu.

Wnioski: Istnieje potrzeba edukacji zdrowotnej młodzieży gimnazjalnej w zakresie konsekwencji nadużywania alkoholu.

Słowa kluczowe

konsumpcja alkoholu, alkohol etylowy, uczniowie, wiedza, edukacja zdrowotna

WPROWADZENIE

Okazjonalne sięganie po substancje psychoaktywne jest związane ze specyfiką wieku dorastania i służy zaspokajaniu ważnych potrzeb rozwojowych młodzieży: pokazaniu się otoczeniu w roli osoby dorosłej i niezależnej od autorytetu dorosłych i integracji z rówieśnikami [1]. Zmiany hormonalne w okresie dojrzewania mogą powodować skłanianie się młodzieży do ryzykownych zachowań, takich jak eksperymentowanie z alkoholem [2]. Większość nastolatków pije w sposób umiarkowany i jest to uznawane za tzw. zachowanie normatywne [3, 4], jednak część młodych ludzi pije alkohol zbyt często i w zbyt dużych ilościach, a takie zachowanie może być przyczyną poważnych zagrożeń dla zdrowia i życia [5]. Niekwestionowanym faktem jest, że na szybkość powstawania uzależnienia istotny wpływ wywiera stopień dojrzałości organizmu, a szczególnie ośrodkowego układu nerwowego. Pijąc intensywnie przed 20 rokiem życia, można uzależnić się już po kilku miesiącach, między 20 a 25 rokiem życia potrzeba na to średnio około 3–4 lat, a po 25 roku życia okres uzależnienia trwa kilka, a nawet kilkanaście lat [6]. Z tego powodu picie alkoholu, nawet w małych

ilościach, jest niebezpieczne dla dzieci i młodzieży. W przypadku młodego, rozwijającego się organizmu nadużywanie alkoholu w krótkim czasie powoduje w nim nieodwracalne zmiany pod postacią różnego rodzaju uszkodzeń organicznych. Zaburzona zostaje również sfera psychiczna, gdzie głównie dochodzi do dysfunkcji pamięci i osłabienia krytycyzmu. Powstają konflikty w sferze interakcji społecznych [7]. Koszty społeczne, ekonomiczne i zdrowotne wynikające z problemów alkoholowych młodzieży stanowią znaczne obciążenie dla społeczeństwa [8].

Wśród powodów sięgania przez młodzież po alkohol można wymienić następujące:

Aby zyskać akceptację kolegów, należeć do grupy

Potrzeba przynależności do grupy rówieśniczej jest dla młodego człowieka tak ważna, że gotów jest on zdobyć ją za wszelką cenę. Nawet za cenę złamania normy, którą zwykle akceptuje. Młodzi ludzie gotowi są niemal na wszystko, by nie zostać „odmieńcami”.

Aby pokonać nieśmiałość

Niski poziom poczucia własnej wartości uniemożliwia młodemu człowiekowi w inny sposób pokonać niepewność i nieśmiałość. Taka sytuacja sprzyja prawdopodobieństwu sięgnięcia po alkohol (lub inny chemiczny środek wspomagający).

Adres do korespondencji: Dorota Żołnierczuk-Kieliszek, Katedra Zdrowia Publicznego, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, ul. Chodźki 1, 20-093 Lublin
e-mail: dorota.zolnierczuk@gmail.com

Nadesłano: 25 stycznia 2012; zaakceptowano do druku: 28 stycznia 2013

Aby poczuć się dorosłym

Dzieci wchodzące w okres dojrzewania kształtują swoje postawy wobec picia alkoholu i innych środków odurzających. Okres adolescencji jest czasem szukania swojego miejsca w świecie, podejmowane są próby znalezienia odpowiedzi na pytanie: „Kim będę?”. Jest to okres poszukiwania wzorców, kształtowania własnych postaw – również wobec alkoholu. Nastolatek osiąga ten cel poprzez obserwację zachowań ludzi dorosłych oraz zachęcających informacji z innych źródeł: filmów, telewizji. Zdarza się, że dorośli z najbliższego otoczenia dostarczają negatywnych wzorców. W filmach alkohol kojarzony jest z przygodą, męskością, dorosłością. Te czynniki powodują, że nastolatek kształtuje sobie pozytywny obraz alkoholu i w konsekwencji sięga po niego, by przyspieszyć nadejście własnej dorosłości [9, 10]. Kluczową rolę w rozpoczęciu picia alkoholu przez młodzież odgrywają często środki masowego przekazu [11]. Do konsumpcji alkoholu zachęcają młodzież obrazy nastolatków spożywających alkohol przedstawianych w rolach seksownych ludzi sukcesu, kochających zabawę i bawiących się wyśmienicie [12, 13, 14].

Aby poczuć się „na luzie”

Młodzi piją, bo chcą pozbyć się napięcia i niepewności, bo chcą swobodniej poczuć się w towarzystwie, zwłaszcza wobec osób przeciwniej płci. Alkohol pozwala pozbyć się napięć, ułatwia nawiązywanie kontaktów towarzyskich.

Aby zapomnieć o kłopotach, lepiej się poczuć

Niektórzy ludzie, nie tylko młodzi, myślą, że alkohol poprawi im samopoczucie albo pozwoli zapomnieć o kłopotach. Piją, aby poprawić swój nastrój, poradzić sobie ze stresem, poczuć się szczęśliwymi [15]. Dzieci, które zaczynają pić alkohol, żeby się lepiej poczuć, potrzebują zazwyczaj pomocy psychologa lub innej życzliwej osoby.

Aby sprawdzić, jak to będzie

Jednym z głównych motywów rozpoczynania eksperymentów z piciem jest zwykła ciekawość. Alkohol otoczony jest wieloma mitami. Na temat jego działania krążą dwuznaczne, niejednokrotnie fantastyczne informacje. Naturalna w wieku dorastania ciekawość pcha młodych ludzi w stronę nowych, często zakazanych doświadczeń.

Aby złamać zakaz

Niektóre dzieci piją właśnie dlatego, że nie można tego robić. Chcą zmanifestować swoje „ja”, sprawdzić siebie, rodziców.

Aby dobrze się bawić

Wielu młodych ludzi nie potrafi sobie dobrze wyobrazić dobrej zabawy bez alkoholu. W polskiej kulturze brak alternatywnych wzorców zabawy i spędzania czasu wolnego. Badania dowodzą, że wśród uczniów szkół ponadpodstawowych bardzo rozpowszechniony jest model zabawy, czy po prostu spotkania towarzyskiego, przy alkoholu [16].

CEL PRACY

Celem pracy było znalezienie odpowiedzi na następujące pytania:

- Czy i jak często uczniowie gimnazjum piją alkohol?
- Jaki jest wiek inicjacji alkoholowej?

Jaki gatunek alkoholu jest najpopularniejszy wśród badanych uczniów?

Jaka jest dostępność alkoholu dla niepełnoletniej młodzieży?

Jakie są główne źródła wiedzy młodzieży na temat wpływu alkoholu na organizm człowieka?

Jaki jest poziom wiedzy młodzieży na temat skutków nadużywania alkoholu?

Czy młodzież pragnie pogłębiać swoją wiedzę na temat konsekwencji nadużywania alkoholu?

Jaka część młodzieży jest zagrożona wystąpieniem uzależnienia alkoholowego?

MATERIAŁ I METODY

Badaniem objęto 135 uczniów klas trzecich gimnazjów. Badania zostały przeprowadzone w grudniu 2008 i dotyczyły uczniów trzech gimnazjów położonych kolejno: w dużym mieście, małym mieście i na wsi (Lublin, Lubartów, Wola Sernicka; województwo lubelskie) W każdym z gimnazjów badaniem objęto po dwie klasy trzecie. W pracy wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, technikę ankiety audytoryjnej. Narzędzie badawcze stanowił autorski kwestionariusz ankiety oraz standardowe narzędzie badawcze – test Cage. Test Cage należy do prostych testów przesiewowych, często stosowanych w podstawowej opiece zdrowotnej i służy do diagnozowania uzależnienia od alkoholu. Test ten składa się z czterech pytań. Uzyskanie przynajmniej jednej odpowiedzi twierdzącej na pytania testu Cage wskazuje na istnienie problemu alkoholowego, a co najmniej dwie twierdzące odpowiedzi na pytania tego testu świadczą o znacznym prawdopodobieństwie uzależnienia od alkoholu [17].

Uzyskane wyniki badań poddano analizie statystycznej. Analizowano odpowiedzi uczniów na pytania kwestionariusza ankiety w zależności od płci, stałego miejsca zamieszkania oraz faktu przejścia inicjacji alkoholowej. Wartości analizowanych parametrów scharakteryzowano przy pomocy licznosci i odsetka. Dla niepowiązanych cech jakościowych do wykrycia istnienia różnic między porównywalnymi grupami użyto testu jednorodności Chi². Do zbadania istnienia zależności między badanymi cechami użyto testu niezależności Chi². Przyjęto poziom istotności p<0,05. Analizę statystyczną przeprowadzono w oparciu o program Statistica 8,0.

Średnia arytmetyczna wieku ankietowanych uczniów wyniosła 15,09, odchylenie standardowe 0,31 lat. Chłopcy stanowili 54,1% grupy badanej, 40% respondentów mieszkało na stałe na wsi, 31,1% pochodziło z dużego miasta, 28,9% z małego miasta. 88,1% ankietowanych wychowywało się w pełnej rodzinie, pozostali byli wychowywani samotnie przez matkę lub ojca, przez dziadków lub wychowywali się w rodzinie zastępczej.

WYNIKI

Niemal cztery piąte badanych przyznało, że zdarzyło się im kiedyś pić alkohol (82,2%). Tylko 17,8% ankietowanych nie spożywało nigdy alkoholu. Analiza statystyczna odpowiedzi na to pytanie nie wykazała znamienych statystycznie różnic w zależności od badanych cech populacji.

Średnia arytmetyczna wieku inicjacji alkoholowej w badanej grupie osób, które miały już kontakt z alkoholem,

wyniosła $12,96 \pm 1,73$ lat. Średni wiek chłopców w momencie inicjacji alkoholowej wynosił $12,36 \pm 2,09$ lat, zaś inicjacja alkoholowa u dziewcząt miała miejsce nieco później ($13,52 \pm 1,03$ lata). Różnice te były istotne statystycznie ($p < 0,05$).

Tabela 1 przedstawia częstość spożywania alkoholu przez ankietowanych uczniów. Z danych zawartych w tej tabeli wynika, że 42,2% młodzieży spożywało alkohol kilka razy w roku. Do picia kilka razy w miesiącu przyznało się niemal 25% ankietowanych, 8,9% respondentów przyznało, że pije alkohol kilka razy w tygodniu. Nieliczni (1,5%) spożywali napoje alkoholowe codziennie. Przeprowadzona analiza statystyczna wykazała bliski istotności związek pomiędzy częstością spożywania alkoholu a płcią ($p = 0,05$). Chłopcy spożywali alkohol częściej niż dziewczęta. Nie wykazano natomiast znamiennej zależności między częstością spożycia a stałym miejscem zamieszkania respondentów.

Tabela 2 przedstawia rodzaje napojów alkoholowych spożywanych przez młodzież. Najbardziej popularnymi napojami alkoholowymi wśród respondentów były piwo i wino. Piwo piło ponad 50% ankietowanych, wino zaś 15,6%. Do analizy statystycznej wódkę i inne rodzaje alkoholu połączono w jedną grupę ze względu na małe licznosci.

Przeprowadzona analiza statystyczna wykazała, że dziewczęta spożywały piwo istotnie częściej niż chłopcy (dziewczęta – 58,9%, chłopcy – 45,2%, $p < 0,05$), natomiast chłopcy dwa razy częściej niż dziewczęta pili wino (chłopcy – 21,0%, dziewczęta – 11,0%, $p < 0,05$). Chłopcy również częściej pili inny rodzaj alkoholu (16,1%) w porównaniu z dziewczętami (1,4%, $p < 0,05$). Nie stwierdzono natomiast istotnych różnic w częstości spożywania wybranych rodzajów alkoholi w zależności od stałego miejsca zamieszkania respondentów.

Tabela 3 ilustruje możliwości zakupu alkoholu w opinii badanej młodzieży. Zdaniem 27,4% uczniów alkohol był łatwo

dostępny, zaś 44,4% respondentów nigdy nie próbowało kupić alkoholu. Analiza statystyczna odpowiedzi na to pytanie wykazała istotne statystyczne różnice. Chłopcy istotnie częściej wyrażali opinię, że alkohol jest łatwo dostępny (43,6%), w porównaniu z dziewczętami (13,7%, $p < 0,05$). Młodzież ze wsi (32,6%) oraz z małego miasta (36,2%) częściej wyrażała opinię, że zakup alkoholu jest łatwy do zrealizowania, w porównaniu z młodzieżą z dużego miasta (11,9%, $p < 0,05$). Osoby, które miały już za sobą kontakty z alkoholem, istotnie częściej twierdziły, że zakup alkoholu jest łatwy (31,5%), w porównaniu z osobami, które nie spożywały alkoholu w przeszłości (8,3%, $p < 0,05$).

Tabela 4 ilustruje motywy spożycia alkoholu podawane przez respondentów. Z badań wynika, że najczęstszym motywem sięgania po alkohol wśród badanej młodzieży było obchodzenie urodzin lub imienin (50,4%). Aż 41,5% ankietowanych spożywało alkohol dla poprawy nastroju i samopoczucia. W celu dodania sobie odwagi i pokonania lęku piło 20,0% ankietowanej młodzieży, co może świadczyć o tym, że młodzież nie potrafi radzić sobie w sytuacjach trudnych. Dużą presję na ankietowanych wywiera również środowisko rówieśnicze – 20,0% respondentów przyznało, że piło napoje alkoholowe, ponieważ alkohol spożywali koledzy. Z okazji dobrze napisanej klasówki alkohol spożywało 11,1% badanych. Analiza statystyczna odpowiedzi na to pytanie pozwoliła stwierdzić, że chłopcy znamiennej częściej niż dziewczęta spożywali alkohol dla dodania sobie odwagi (chłopcy – 27,4%, dziewczęta – 13,7%, $p < 0,05$).

Tabela 5 obrazuje źródła, z których badana młodzież czerpała informacje na temat wpływu alkoholu na zdrowie człowieka. Informacje na ten temat młodzież czerpała najczęściej z Internetu (52,6%) oraz z telewizji i radia (48,9%). Młodzież,

Tabela 1. Częstość spożycia alkoholu przez ankietowanych

Częstość spożycia alkoholu	n	%
Codziennie	2	1,48
Kilka razy w tygodniu	12	8,89
Kilka razy w miesiącu	33	24,44
Kilka razy w roku	57	42,22
W ogóle nie piję alkoholu	31	22,96
Razem	135	100,00

Tabela 2. Rodzaje napojów alkoholowych spożywanych przez młodzież

Rodzaj napojów alkoholowych	n	%
Piwo	71	52,59
Wino	21	15,56
Wódka	9	6,67
Inne napoje alkoholowe	2	1,48
Nie piję alkoholu	32	23,70
Razem	135	100,00

Tabela 3. Możliwości zakupu alkoholu w opinii badanej młodzieży

Ocena dostępności alkoholu	n	%
Alkohol jest łatwo dostępny	37	27,41
Jest to trudne, ale udaje mi się kupić alkohol.	20	14,81
Nie udało mi się nigdy kupić alkoholu.	18	13,33
Nigdy nie próbowałem/am	60	44,44
Razem	135	100,00

Tabela 4. Motywy spożycia alkoholu

Motywy spożycia alkoholu*	n	%
Z okazji imienin, urodzin	68	50,37
Dla poprawy nastroju, samopoczucia	56	20,00
Dla dodania sobie odwagi, pokonania lęku	27	20,00
Dlatego, że piją koledzy	27	20,00
Z okazji dobrze napisanej klasówki	15	11,11
Inne motywy	1	0,74
Nie piję alkoholu	29	21,48

* Wartości nie sumują się do 100% ze względu na możliwość wyboru kilku odpowiedzi jednocześnie.

Tabela 5. Źródła, z których badana młodzież czerpała informacje na temat wpływu alkoholu na zdrowie człowieka

Rodzaj źródła*	n	%
Internet	71	52,59
Telewizja, radio	66	48,89
Obserwacja własna	59	43,70
Prasa	57	42,22
Nauczyciele	57	42,22
Rodzice	55	40,74
Rówieśnicy	42	31,11
Książki	28	20,74
Pracownicy służby zdrowia	20	14,81

* Wartości nie sumują się do 100% ze względu na możliwość wyboru kilku odpowiedzi jednocześnie.

która miała kontakt z alkoholem zamiennie częściej czerpała wiedzę na temat szkodliwości alkoholu z własnych obserwacji (47,7%) w zestawieniu z badanymi, którzy nie mieli kontaktu z alkoholem (25,0%, $p < 0,05$). Nauczyciele stanowili źródło wiedzy zamiennie częściej dla dziewcząt i uczniów pochodzących ze wsi ($p < 0,05$). Dziewczęta istotnie częściej niż chłopcy wskazały prasę jako swoje źródło wiedzy na ten temat (dziewczęta – 49,3%, chłopcy – 33,9%, $p = 0,07$). Badani, którzy mieli już za sobą kontakty z alkoholem częściej korzystali z informacji na temat alkoholu przekazywanych przez kolegów, (35,1%) niż badani, którzy nie mieli kontaktu z alkoholem (12,5%, $p < 0,05$). Dziewczęta (28,8%) częściej niż chłopcy (11,3%) pogłębiały swoją wiedzę korzystając z książek ($p < 0,05$).

Oceny poziomu wiedzy młodzieży na temat skutków nadużywania alkoholu dokonano na podstawie 11 pytań dotyczących wpływu nadużywania alkoholu etylowego na organizm człowieka i społecznych skutków nadużywania tej substancji (na przykład: Co to jest porcja standardowa alkoholu?, Jaki jest negatywny wpływ alkoholu na poszczególne układy narządów w organizmie człowieka?, Jakie są konsekwencje nadużywania alkoholu przez kobietę ciężarną?). Za każdą prawidłową odpowiedź badani otrzymywali 1 punkt. Maksymalna liczba punktów, jaką można było uzyskać wynosiła 11. Przeciętny poziom wiedzy badanych na skutków nadużywania alkoholu na organizm człowieka wyniósł $5,24 \pm 1,52$ punktów, a więc był stosunkowo niski. W badanej grupie 34,1% uczniów uzyskało od 0 do 5 punktów, 44,4% od 5 do 7 punktów, co świadczy o niskim poziomie wiedzy. Tylko 21,5% młodzieży otrzymało 7 i więcej punktów w teście wiedzy. W wyniku przeprowadzonej analizy statystycznej nie stwierdzono istotnych różnic w poziomie wiedzy na temat wpływu spożywania alkoholu na zdrowie człowieka w zależności od stałego miejsca zamieszkania uczniów, spożycia alkoholu w przeszłości oraz wyniku testu Cage. Stwierdzono natomiast bliskie istotności różnice pomiędzy dziewczętami i chłopcami ($p = 0,06$). Dziewczęta miały nieco wyższy poziom wiedzy (5,48) w porównaniu z chłopcami (4,97).

Uzyskane wyniki badań wskazują, że 54,8% młodzieży nie odczuwało potrzeby pogłębiania swojej wiedzy na temat skutków nadużywania alkoholu, natomiast 45,2% chciałoby poszerzyć swoją wiedzę na ten temat. Nie stwierdzono istotnego związku pomiędzy chęcią pogłębienia swej wiedzy w zakresie skutków nadużywania alkoholu a płcią, stałym miejscem zamieszkania oraz spożywaniem alkoholu w przeszłości.

Ponad połowa badanych (51,8%) przyznała, że chciałaby, aby w szkole został przeprowadzony cykl zajęć edukacyjnych na temat szkodliwego wpływu alkoholu na zdrowie człowieka, natomiast 48,1% młodzieży nie wyraziło takiej chęci. W wyniku przeprowadzonej analizy statystycznej nie stwierdzono istotnego związku pomiędzy chęcią uczestniczenia młodzieży w zajęciach dotyczących wpływu alkoholu na zdrowie człowieka a badanymi cechami populacji.

W Tabeli 6 przedstawiono wyniki testu Cage w badanej grupie uczniów. Na podstawie tego testu wykazano, że 59,3% badanych nie miało problemu alkoholowego. Z kolei 18,5% uczniów udzieliło przynajmniej jednej odpowiedzi pozytywnej, co wskazuje na podejrzenie istnienia problemu alkoholowego. Ponad jedna piąta (22,2%) badanych udzieliła od dwóch do trzech pozytywnych odpowiedzi, co może świadczyć o istnieniu znacznego prawdopodobieństwa uzależnienia od alkoholu. Przeprowadzona analiza statystyczna

Tabela 6. Problemy alkoholowe w badanej grupie młodzieży na podstawie wyników testu CAGE

Pytania testu Cage.	Tak		Nie	
	n	%	n	%
1 Czy czułeś/aś kiedykolwiek, że powinieneś/aś przerwać picie alkoholu?	35	25,93	100	74,07
2 Czy ludzie sprawili Ci przykrość przez krytykowanie Twojego picia?	22	16,30	113	83,70
3 Czy czułeś/aś się kiedykolwiek źle lub winny/a z powodu picia?	29	21,48	106	78,52
4 Czy kiedykolwiek po obudzeniu pierwszą Twoją myślą była myśl o wypiciu alkoholu, aby uspokoić nerwy albo przerwać objawy przezięcia?	10	7,41	125	92,59

wykazała wysoce istotny związek pomiędzy spożywaniem alkoholu kiedykolwiek a wynikiem testu Cage, ($p = 0,0003$). Nie stwierdzono natomiast istotnego statystycznie związku między wynikiem testu Cage a płcią czy stałym miejscem zamieszkania uczniów.

DYSKUSJA

W naszym badaniu 82,2% uczniów 3 klas gimnazjów przyznało, że zdarzyło się im kiedyś pić alkohol. Odsetek ten jest znacznie niższy niż w ogólnopolskim badaniu ESPAD [18], realizowanym od 16 lat, w którym stwierdzono, że próbę picia alkoholu kiedykolwiek w życiu miało za sobą 92,5% uczniów 3 klas gimnazjów w 2003 roku, 90,3% uczniów w 1999 i 92,8% uczniów w 1995 roku. Stwierdzony w naszym badaniu odsetek jest natomiast zbliżony do odsetka uzyskanego w badaniu 722 uczniów trzeciej klasy gimnazjów Krakowa w roku 2007 (83%) [19], a niższy od odsetka otrzymanego w badaniu 739 uczniów klas 3 gimnazjów na terenie województwa pomorskiego w 2007 roku [20]. Wyniki naszego badania nie potwierdzają też wniosków z badania ESPAD [18], że picie alkoholu przez młodzież jest bardziej rozpowszechnione w wielkich miastach, a mniej powszechne w mniejszych miejscowościach – w naszym badaniu nie wykazano istotnego związku między częstością spożycia alkoholu a stałym miejscem zamieszkania młodzieży.

Średnia arytmetyczna wieku inicjacji alkoholowej w badanej grupie osób, które miały już kontakt z alkoholem, wyniosła 12,69 lat. Jest to więc wcześniejszy okres życia niż w poprzedniej dekadzie, kiedy to na podstawie wielu badań ustalono średni wiek inicjacji alkoholowej młodzieży w Polsce na poziomie 14–15 lat [21].

W badaniu ESPAD wartości wskaźnika picia kiedykolwiek w życiu dla chłopców i dziewcząt były niemal identyczne [18]. Nasze badanie potwierdziło tę zależność. Z danych uzyskanych z naszego badania wynika, że chłopcy spożywali alkohol częściej niż dziewczęta. Wyniki wspomnianego wcześniej badania ESPAD także wskazują, że w Polsce picie napojów alkoholowych jest bardziej rozpowszechnione wśród chłopców niż wśród dziewcząt.

Najbardziej popularnym napojem alkoholowym wśród polskiej młodzieży jest piwo – pod tym względem wyniki naszego badania są zbliżone z wynikami badania ESPAD [18] i wynikami badań realizowanymi przez Szymańskiego i współautorów na reprezentatywnej grupie polskiej młodzieży szkolnej w wieku 15 lat w latach 1990–1998 [5].

Najczęstszym motywem sięgania po alkohol dla badanej młodzieży było obchodzenie urodzin lub imienin w gronie przyjaciół i kolegów. Powód ten podało 50% uczniów. Podobny powód był wymieniany na pierwszym miejscu przez amerykańskich nastolatków spożywających alkohol [23].

W naszym badaniu 20% respondentów stwierdziło, że piło alkohol z powodu presji środowiska rówieśniczego. Inni badacze [21] także podkreślają, że dla młodzieży ważnym powodem picia alkoholu jest wpływ najbliższego otoczenia, przystosowanie się do grupy oraz zdobywanie uznania rówieśników.

W naszym badaniu, zdaniem 27,7% uczniów alkohol był łatwo dostępny. Według Pisarskiej i współautorów, nastolatki w Polsce nie mają większych problemów ze zdobyciem alkoholu [21]. Alkohol kupują sami lub proszą o kupno kogoś starszego, a osoby te zazwyczaj się zgadzają. Jak wykazuje wiele badań, w Polsce odmową sprzedaży alkoholu nieletniemu kończy się tylko 10% prób takiego zakupu [22]. W tym przypadku szczególny wpływ na możliwość kupna alkoholu mają lokalne samorządy. To do nich należy monitorowanie przestrzegania prawa, które – co warto podkreślić – zabrania sprzedaży alkoholu osobom poniżej 18 roku życia [20].

WNIOSKI

1. Ponad 80% uczniów przyznało się do spożywania alkoholu kiedykolwiek w życiu. Średni wiek inicjacji alkoholowej w badanej grupie osób, które miały już kontakt z alkoholem, wynosił $12,96 \pm 1,73$ lat. Inicjacja alkoholowa u dziewcząt miała miejsce znamienne później niż u chłopców.
2. 42,2% badanej młodzieży spożywało alkohol kilka razy w roku. Do picia alkoholu kilka razy w miesiącu przyznało się niemal 25% ankietowanych. Chłopcy spożywali alkohol istotnie częściej niż dziewczęta. Najpopularniejszymi trunkami wśród młodzieży było piwo i wino. Zdaniem 27,4% uczniów alkohol był łatwo dostępny.
3. Najczęściej wymienianym przez młodzież motywem spożycia alkoholu było picie z okazji imienin, urodzin, następnie chęć uzyskania poprawy samopoczucia poprzez wypicie alkoholu, a w dalszej kolejności chęć pokonania lęku oraz presja ze strony rówieśników. Informacje na temat skutków nadużywania alkoholu uczniowie najczęściej pozyskiwali z Internetu.
4. Wiedzę młodzieży szkolnej na temat konsekwencji nadużywania alkoholu można ocenić jako niską. Dziewczęta reprezentowały nieco wyższy poziom wiedzy niż chłopcy.
5. Na podstawie wyników testu Cage, przeprowadzonego w badanej grupie uczniów, stwierdzono, że 22,2% badanych wykazywało znaczne prawdopodobieństwo uzależnienia od alkoholu.
6. Istnieje potrzeba edukacji zdrowotnej młodzieży gimnazjalnej w zakresie konsekwencji nadużywania alkoholu.

PIŚMIENNICTWO

1. Sierosławski J, Zieliński A. Wzory picia wśród młodzieży. Badania jakościowe. *Alkohol Narkom.* 1999; 25(2): 263–285.
2. Alcohol Alert Underage Drinking <http://pubs.niaaa.nih.gov/publications/AA67/AA67.pdf> (dostęp: 27.01.2013).
3. Hughes K, Macintosh A M, Hastings G, Wheeler C, Watson J, Inglis J. Young people, alcohol, and designer drinks: Quantitative and qualitative study. *Brit Med J.* 1999; 314: 414–418.
4. Okulicz-Kozaryn K, Borucka A. Picie alkoholu przez młodzież z mokatowskich szkół średnich w latach 1984–2000. *Alkohol Narkom.* 1999; 14(2): 245–259.
5. Szymański J, Wojnarowska B, Mazur J. Picie napojów alkoholowych przez młodzież szkolną w Polsce i innych krajach. Tendencje zmian w latach 1990–1998. *Alkohol Narkom.* 2001; 14(2): 213–227.
6. Woronowicz B. Alkoholizm jest chorobą. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warszawa 1998.
7. Dufour M. Zagrożenia i korzyści związane z używaniem alkoholu na przestrzeni całego życia. W: Picie alkoholu w różnych okresach życia, Bartosik A. (red.), przeł. A. Bidziński. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów alkoholowych. Warszawa 2000: 9–20.
8. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Regulacje prawne i programy działania. Warszawa 2001.
9. Maxwell R. Dzieci, alkohol, narkotyki. przeł.: J. Węgrodzka. Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne. Gdańsk 2000.
10. Piotrkowski P, Zajączkowski K. Profilaktyka w gimnazjum. Oficyna Wydawnicza Impuls. Kraków 2003.
11. Strasburger VC. Children, adolescents, substance abuse, and the media. *Pediatrics* 2010; 126(4): 794–799.
12. Borzekowski DLG, Strasburger VC. Tobacco, alcohol, and drug exposure. W: Calvert S, Wilson BJ, (red.). *Handbook of Children and the Media.* Boston, MA: Blackwell 2008: 432–452.
13. Wilcox GB, Gangadharbatla H. What's changed? Does beer advertising affect consumption in the United States? *Int J Advert.* 2006; 25(1): 35–50.
14. Grube JW, Waiters E. Alcohol in the media: content and effects on drinking beliefs and behaviors among youth. *Adolesc Med Clin.* 2005; 16(2): 327–343.
15. Institute of Alcohol Studies <http://www.ias.org.uk/resources/factsheets/adolescents.pdf> (dostęp: 27.01.2013).
16. Pacewicz A. Jak pomóc dziecku nie pić. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Warszawa 1997.
17. Testy alkoholowe. <http://www.terapiakrakow.com.pl/testy-alkoholowe> (dostęp: 12.12.2011).
18. Sierosławski J. Raport z badań ESPAD (Europejski Program Badań Ankietowych). http://www.parpa.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=126&Itemid=146 (dostęp: 16.12.2011).
19. Badanie wykonane na zlecenie Urzędu Miasta Krakowa przez PBS DGA Spółka z o.o.: Picie alkoholu i używanie narkotyków przez młodzież szkolną na terenie Miasta Krakowa. <http://www.bip.krakow.pl/plik.php?zid=65431&wer=0&new=t> (dostęp: 16.12.2011).
20. Badanie wykonane na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego województwa Pomorskiego przez PBS DGA Spółka z o.o.: Picie alkoholu i używanie narkotyków przez młodzież szkolną w województwie pomorskim. http://www.woj-pomorskie.pl/downloads/PBS_DGA_raport.pdf (dostęp: 21.12.2011).
21. Pisarska A, Borucka A, Okulicz-Kozaryn K, Bobrowski K. Picie alkoholu w wypowiedziach młodzieży w wieku 13–15 lat. http://www.ipin.edu.pl/archiwum/2002/t15n4_2.pdf (dostęp: 26.12.2011).
22. Leczenie alkoholizmu. Terapia alkoholowa. <http://leczenie.alkoholizmu.info/temat/alkoholizm/> (dostęp: 21.12.2011).
23. O' Malley PM, Johnston LD, Bachman JG. Alcohol use among adolescent. *Alcohol Health Res World.* 1998; 22(2): 86–93.

Health behaviours connected with alcohol consumption and knowledge about the effects of alcohol abuse among junior high school adolescents

Abstract

Introduction and objective: The aim of the research was the assessment of health behaviours connected with alcohol consumption and knowledge about the effects of alcohol abuse among junior high school students in Lublin Voivodeship.

Materials and methods: The study was conducted in December 2008 by means of a survey, an auditorium questionnaire. 135 students in the third class of junior high schools from Lublin, Lubartów and Wola Sernicka (Lublin Voivodeship) were examined. An original questionnaire and a standard Cage test were used as research tools.

Results: Above 80% of the students admitted drinking alcohol ever in life. The average initiation age in the group of students who had contact with alcohol was 12.96 ± 1.73 years. The alcohol initiation in girls took place essentially later than in boys. 42.2% of the examined youth consumed alcohol several times a year. Almost 25% of the examined admitted to consumption of alcohol several times a month. Alcohol was consumed more often by males than females. Beer and wine were the most popular alcoholic beverages among the examined youth. According to 27.4% of underage adolescents, alcohol was easily accessible. Taking part in birthday or name day celebrations was the most frequent reason for drinking alcohol. The second reason was willingness to be in a better mood, the subsequent reasons were overcoming fear and pressure from peers. The youth's knowledge about the effects of alcohol abuse can be evaluated as poor. The level of knowledge was higher among females than males. According to the outcomes of the Cage test, it was proved that 22.2% of the pupils showed high a probability of alcohol addiction.

Conclusions: There is the need of health education among junior high school adolescents concerning the consequences of alcohol abuse.

Keywords

alcohol consumption, ethanol, students, knowledge, health education